

De Klimaatploeg 2.0

Beleidsnota

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

**Provincie
Antwerpen**

Colofoon

Deze beleidsnota is beschikbaar op de website van Hooibeekhoeve en het Innovatiesteunpunt.

Redactie: Hanne Leirs (Innovatiesteunpunt)

Juni 2021

Projectpartners

Innovatiesteunpunt

Diestsevest 40, 3000 Leuven

016/ 28 61 02

info@innovatiesteunpunt.be

www.innovatiesteunpunt.be

Hooibeekhoeve

Hooibeeksedijk 1 , 2440 Geel

014/ 85 27 07

hooibeekhoeve@provincieantwerpen.be

www.hooibeekhoeve.be

Financiering

Deze publicatie die kadert in het PDPO-project 'De Klimaatploeg 2.0' wordt mogelijk gemaakt dankzij de financiële steun van:

Europees Landbouwfonds
voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert
in zijn platteland

www.vlaanderen.be/pdpo

Aansprakelijkheidsbeperking

De auteurs stellen zich niet aansprakelijk voor eventuele schadelijke gevolgen die kunnen ontstaan door het gebruik van de vermelde gegevens. Informatie uit deze uitgave mag worden overgenomen mits bronvermelding.

1 INLEIDING

In het project 'De Klimaatploeg' werkten melkveehouders en klimaatexperten als één ploeg samen met als doel klimaatmaatregelen implementeren op melkveebedrijven.

Vijf Antwerpse melkveehouders waren de ambassadeurs van dit project. Ze stelden hun bedrijf en hun kennis ter beschikking en wilden hun melkveebedrijf verduurzamen. Om hen hierbij te helpen, stelden we een Klimaatploeg samen, een team van experts die samen de impact van klimaatmaatregelen op ecologisch, economisch en sociaal vlak kunnen inschatten voor alle deelaspecten van de bedrijfsvoering. Door deze samenwerking kon de bedrijfsleider onderbouwd beslissen welke klimaatvriendelijke maatregel(combinatie) hij toe zou passen. Door de demonstratie- en communicatieacties inspireerden de ambassadeurs en de ploeg niet alleen collega's uit de melkveesector, maar ook andere land- en tuinbouwers, overheden en particulieren. Daarnaast verzamelden we alle maatregelen en de in het project vergaarde kennis, in een handboek. Aan de hand van dit handboek kunnen alle Antwerpse melkveehouders, al dan niet onder begeleiding, aan de slag om ook hun bedrijf te verduurzamen.

Tijdens het traject dat we met 'De Klimaatploeg' liepen, hebben we heel wat zaken geleerd die ook voor beleidsmakers uit de provincie Antwerpen en daarbuiten van nut kunnen zijn. We bundelen deze opmerkingen en aanbevelingen in deze beleidsnota.

2 BELEIDSKNELPUNTEN EN AANBEVELINGEN

2.1 Knelpunten in het kader van koolstofopslag

In het traject van De Klimaatploeg werd er door de experts en de landbouwers veel aandacht besteed aan de bodem. Ook het verhogen van het koolstofgehalte van de bodems kwam meermaals aan bod. Al werd snel duidelijk dat het realiseren van dat doel soms tegen beleidsmatige grenzen botst. In het kader van het Interreg NSR-project Carbon Farming werden voor een aantal van deze knelpunten beleidsaanbevelingen geformuleerd. We nemen deze aanbevelingen ook mee op in deze beleidsnota

2.1.1 De uitdagingen en knelpunten van de Vlaamse vertaling van de Nitraatrichtlijn

De Vlaamse vertaling van de Europese Nitraatrichtlijn tot het Mestdecreet, belemmert de koolstofopbouw van Vlaamse akkers en graslanden op andere manieren die niet of minder van toepassing zijn op de andere lidstaten. Uiteraard dient het belang van de Nitraatrichtlijn en het Vlaamse Mestdecreet niet ontkend te worden. De boodschap die we met deze beleidsnota willen brengen is om binnen o.a. het Mestdecreet ook de nodige aandacht voor koolstofopslag in te bouwen.

In het kader van het Carbon Farming project maar ook tijdens de trajecten van De Klimaatploeg, werd met verschillende Vlaamse landbouwers gesproken over koolstofopbouw en de mogelijkheden op hun bedrijf. Er zijn heel wat landbouwers die al langer het belang van een goed koolstofgehalte inzien en daar dan ook in de mate van het mogelijke al actief op inzetten. Jammer genoeg kregen we soms te horen dat o.a. het Mestdecreet tot situaties leidt zoals deze: *"Ik heb 20 jaar lang compost gebruikt op mijn bedrijf, maar was genoodzaakt ermee stoppen vanwege de nieuwe verstrengde mestwetgeving (MAP6 in Vlaanderen)"* en *"De nieuwe richtlijnen rond vanggewassen en referentie-arealen, werken belemmerend en zorgt ervoor dat ik zelfs niet meer kan experimenteren met nieuwe soorten vanggewassen en kan leren van goede voorbeelden uit het buitenland."*

Indien de Vlaamse Overheid het belang van koolstof erkent en het koolstofgehalte in haar landbouwbodems wil opkrikken, zijn beleidsaanpassingen noodzakelijk om het potentieel dat nu beschikbaar is volledig te kunnen benutten. De belangrijkste en meest algemene aanbeveling die we in deze Vlaamse bijlage naar voor willen schuiven is de volgende: **Beoordeel de waterkwaliteitsnormen in functie van stikstof en fosfor, maar houdt bij de maatregelen ook rekening met koolstofopslag.**

We lijsten hieronder de belangrijkste struikelblokken op voor de Vlaamse landbouwers, alsook mogelijke aanbevelingen:

a. Invullen van bemestingsruimte is beperkt voor dierlijke mest

Eén van de grootste beperkingen binnen het Mestdecreet is dat landbouwers in Vlaanderen maximum 170 kg N mogen aanvoeren uit dierlijke mest, omdat Vlaanderen is ingekleurd als kwetsbaar watergebied. De enige uitzondering hierop is derogatie. In Vlaanderen vergt dat voor landbouwers veel controles en een administratieve rompslomp waardoor bedrijven ervan afzien. Indien de landbouwer toch door de procedure gaat, kan hij een verhoging krijgen tot 250 kg N, enkel voor gras, maïs, wintertarwe, triticale, bieten en steeds onder specifieke voorwaarden.

Als landbouwer val je dan al snel terug op minerale meststoffen om aan de totale stikstofbehoefte van je planten te voldoen. Jammer genoeg brengt kunstmest geen bijkomende koolstof op het land, terwijl dit bij dierlijke mest wel het geval is. Met uiteraard een hoger effect voor stalrest t.o.v. effluent en drijfmest.

Daarenboven, in vergelijking met andere lidstaten, is de Vlaamse vertaling van de mestwetgeving nog extra beperkend voor het gebruik van organische mest door de dalende fosfaatnormen. Wanneer enkel de 170 kg/ha N uit dierlijke mest (of bij uitbreiding via derogatie 200 of 250 kg N/ha) gehanteerd wordt, kan er nog een bepaalde dosis dierlijke mest aangebracht worden op Vlaamse percelen. Door de strenger wordende fosfaatnormen, wordt de ruimte voor dierlijke mest bijkomend ingeperkt, en dit vooral voor deze soorten met hogere fosfaat inhouden.

Beleidsaanbeveling:

- Derogatie zou als standaardwaarde kunnen vooropgesteld worden bij alle derogatiegewassen in plaats van uitzondering, zie het Nederlandse CDM-advies 'Beoordeling derogatie-opties'. Op die manier vermijd je dat landbouwers afzien van de derogatie omwille van de administratieve last.
- Het verhogen van de derogatie. Onderzoek toonde reeds aan dat het gebruik van stikstof uit dierlijke mest bij derogatie voor gras omhoog zou kunnen gaan naar 300 kg N/ha, zonder significant effect op de kwaliteit van het grondwater. Op gras kan men ook het best sturen en gericht gaan bemesten. Op die manier maken beleidsmakers duidelijk dat koolstof (en dus CO₂-opslag) ook in rekening moet worden gebracht naast stikstof en fosfor.

b. Invullen van bemestingsruimte is beperkt voor stalrest

Binnen het Mestdecreet wordt dierlijke mest breed geïnterpreteerd, wat ertoe leidt dat ook het stro in stalrest wordt gezien als dierlijke mest. Nochtans bestaat een grote fractie van stalrest uit stro. Stro kan in grote mate bijdragen aan de koolstofopbouw van de bodem, maar door deze interpretatie binnen het Mestdecreet is de bemestingsruimte voor stalrest te beperkt.

Beleidsaanbevelingen:

- Reken het aandeel stro in stalrest niet aan als dierlijke mest. Misschien kan er voor N een regeling zoals voor P in stalrest uitgewerkt worden (telt maar voor 50% mee onder voorwaarden).
- Een andere optie is om op Europees niveau te ijveren voor een apart statuut voor stalrest waardoor er meer dan de 170/250kg zou mogen opgebracht worden.

c. Digestaat van vergister geldt volledig als dierlijke mest van zodra dierlijke mest wordt mee vergist

Binnen het Mestdecreet wordt dierlijke mest breed geïnterpreteerd, waardoor digestaat (één van de eindproducten na de vergisting) wordt bestempeld als dierlijke mest. Nochtans kan gesteld worden dat de werking van digestaat bijna identiek is aan die van kunstmest en dat digestaat beter te sturen is dan dierlijke mest. Deze beperking leidt ertoe dat bijna steeds kunstmest nodig is om behoefte van de teelt te dekken. Digestaat heeft een hoger koolstofgehalte dan kunstmest, maar kan omwille van het bovenstaande kunstmest niet vervangen wanneer dierlijke mest mee werd vergist, ook niet voor het aandeel niet-dierlijke mest. ook niet voor het aandeel niet-dierlijke mest.

De Vlaamse Landmaatschappij (VLM) meldt op haar website dat je als landbouwer via de bezwaarbehandeling een uitzondering kan vragen, waarbij mogelijks rekening kan gehouden worden met een (zeer) hoog koolstofgehalte. Desalniettemin vergt dit heel wat bijkomende administratie waarbij het verzoek sterk moet gestaafd worden en o.a. een bodemanalyse en bemestingsadvies dient te worden bijgevoegd. Deze bijkomende eisen belemmeren heel wat landbouwers om een uitzondering te vragen, wat ten koste gaat van een goed koolstofgehalte van de bodem.

Beleidsaanbeveling:

- Men zou er voor kunnen opteren om digestaat deels of volledig als niet-dierlijke mest te bestempelen en het gebruik ervan aan gelijkwaardige richtlijnen toe te staan zoals kunstmest. Uiteraard mits een systeem kan gevonden worden dat niet fraudegevoelig is.

- We willen er ook op wijzen dat de nieuwe Europese RENURE een deel van de oplossing zou kunnen betekenen. Onze aanbeveling is dan ook om hier als Vlaamse beleidsmakers richting Europa nog meer kracht bij te zetten om dit op korte termijn echt te laten starten.

d. Het nitraatresidu wordt niet gecorrigeerd voor het gehalte organische stof in de bodem

Koolstofrijke bodems hebben dikwijls een hoger nitraatresidu als gevolg van mineralisatie van organische stof. Deze hogere residuwaarde heeft echter geen verhoogd risico op stikstofverliezen naar het grondwater toe. Doordat binnen het Mestdecreet niet wordt gecorrigeerd voor het gehalte organische stof in de bodem, belemmert het veel landbouwers om compost of ander organisch materiaal aan te brengen op hun bodem.

Als een landbouwer last heeft van een hoog reststikstof (vaak omdat de teelt dit risico al heeft) dan zal dit een extra risico zijn dat hij/zij niet durft te nemen. Kortom, een hoog koolstofgehalte, zeker wanneer de koolstof reeds stabiel is vastgelegd, zal vaak leiden tot een risico op een nitraatresidu. Wat betekent dat het beleid verwacht dat je als landbouwer dan verschillende voorzorgsmaatregelen neemt, zoals bijkomend vanggewas, andere teeltkeuze, etc. om mineralisatie op te vangen. Dit heeft tot gevolg dat een landbouwer zich beperkt zal voelen in teeltkeuze en rotatie omwille van een hoog koolstofgehalte, waardoor aldus heel wat landbouwers die al jaren bezig zijn met koolstofopbouw, door o.a. compost aan te voeren, zich verplicht voelen om te stoppen met die bodemmaatregelen en dus met negatief gevolg voor hun koolstofopbouw.

Beleidsaanbeveling:

- Hier herhalen we toch graag onze belangrijkste en meest algemene aanbeveling, nl. houdt bij de gekozen maatregelen om de waterkwaliteit te verbeteren ook rekening met koolstofopslag. We willen er dan ook voor ijveren om een correctie te doen voor nitraatresidu bij hoger koolstofgehalte.

e. Nitraatresidu en restricties rond vanggewassen

Het inzetten van bodembedekkers/vanggewassen brengt veel voordelen met zich mee, maar brengt ook extra kosten en beheer teweeg. De belangrijkste voordelen van vanggewassen zijn: aanvoer van organisch materiaal en verbetering van de bodemstructuur; voorkomen van N-uitspoeling en stimuleren van N-afgifte in het voorjaar; erosiebestrijding; onderhouden van de bodemstructuur en voorkomen van verdichting; onkruidbestrijding; bestrijding van ziekten en plagen.

Sinds 2019 zijn in Vlaanderen nieuwe verplichtingen met betrekking tot bedekte teelten in werking getreden. Aanleiding was het nieuwe Mestactieplan 6 (MAP6), omdat de verbetering van de waterkwaliteit te traag verliep en de nitraatwaarden nog steeds te hoog waren. Om de waterkwaliteit te verbeteren, is volgens de VLM de meeste winst op korte termijn te behalen door een uitbreiding van het areaal vanggewassen.

Het beleid en de verplichtingen ten aanzien van de vanggewassen zijn afgebakend en strikt. Inzaaidatum, minimale aanhoudperiode, type vanggewas, wanneer welk vanggewas, enz. Zo is er een beperkte lijst van toegestane vanggewassen. Veel landbouwers, vooral diegenen die al geëxperimenteerd hebben met vanggewassen, ondervinden moeilijkheden en beperkingen door dit nieuwe strikte beleid. Bijvoorbeeld de inzaaidata zijn strikt afgebakend, zelfs in die mate dat als het weer niet meezit, je toch op een slecht moment (volgens de praktijk) moet inzaaien om aan het beleid (de theorie) te voldoen. Wetende als landbouwer dat je zaaigoed slecht zal doorgroeien door het weer. Bovendien is het vertrouwen van de landbouwers die het al goed deden, in beleidsmakers hiermee (opnieuw) geschonden. Het ingezaaide areaal van de vanggewassen moet jaarlijks toenemen. Daarom wordt per landbouwer een referentiepercentage toegekend door de Mestbank op basis van het gemiddelde aandeel aan vanggewassen en laag-risico nateelten, volgens de verzamelaanvragen van 2016, 2017 en 2018. Met andere woorden, landbouwers die het al goed deden op vlak van het toepassen van vanggewassen, blijven teleurgesteld achter, omdat de oppervlakte vanggewassen die zij het jaar voordien hadden, al hoog was en als hun referentiepercentage zal dienen en dus zal moeten toenemen (wanneer in gebiedstype 2 of 3). Bij de bepaling van dat geïndividualiseerde percentage heeft de wetgeving wel enige beperkingen voorzien voor landbouwers die in het verleden heel veel vanggewassen inzaaiden of heel weinig vanggewassen inzaaiden. En dat door te bepalen dat het referentiepercentage minimaal 20% is en het doelareaal beperkt wordt tot 80% van uw oppervlakte

bouwland (in gebiedstype 2 en 3). Desondanks heerst toch vooral een negatieve nasmaak bij de meer vooruitstrevende koolstofboeren.

We horen getuigenissen van landbouwers die stellen dat de combinatie van "niet kerende bodembewerking" met de beperkte lijst van toegestane vanggewassen problematisch is geworden. Bijvoorbeeld; "Phacelia is een duur vanggewas, maar fantastisch om een zaaibed op te maken als je het als éنية vanggewas inzaait. Maar sinds kort moet je een mengeling maken tussen Phacelia en iets dat erbij past, zoals Japanse haver. Op die manier kan ik geen 'niet kerende of minder kerende bodembewerking' toepassen, de voordelen van Phacelia voor een goed zaaibed vervallen in combinatie met een ander." Deze uitspraak moet enigszins genuanceerd worden, want als de landbouwer voldoende areaal heeft ingezaaid voor GLB (waar mengsels verplicht zijn), zou hij solo Phacelia kunnen uitzaaien. Desondanks schetst dit hoe complex en uitdagend het soms wordt voor gemotiveerde landbouwers.

Beleidsaanbevelingen:

- Inzetten op de nieuwe vanggewasregeling die geen rekening meer houdt met het verleden, maar met de teelten die gezet worden in dat jaar. De gesprekken tussen beleid en landbouworganisaties zijn hierover opgestart. Het is belangrijk dat er voldoende duurzame praktijken per teelt worden voorgesteld zodat elk bedrijf minstens één duurzame praktijk, eenvoudig binnen zijn bedrijfsvoering kan toepassen.
- Vlinderbloemige groenbedekkers zijn naast de grasachtigen een voorname soort groenbedekking die veel koolstof kunnen aanleveren. Het Mestdecreet laat niet toe dat vlinderbloemigen deel uitmaken van een mengsel van vanggewassen. Eén van de componenten van een vanggewas zou ook een vlinderbloemige mogen zijn.

2.1.2 De uitdagingen en knelpunten als gevolg van het GLB

a. Blijvend grasland

Blijvend grasland wordt ingedeeld als elke grond die gedurende vijf opeenvolgende jaren met gras of andere "kruidachtige voedergewassen" is bedekt en die gedurende die periode van vijf jaar niet in vruchtwisseling is geweest of als braakland is gebruikt. Hieronder valt ook grasland dat is omgeploegd en opnieuw met gras is ingezaaid. Blijvend grasland heeft een groot potentieel voor de vastlegging van koolstof vanwege zijn uitgebreide wortelingssysteem en de hoge omloopsnelheid van gewasresten. De instandhouding van deze graslanden is dan ook van groot belang.

Het GLB past sinds 2005 verplichtingen toe met betrekking tot blijvend grasland, namelijk de verhouding tussen blijvend grasland en landbouwgrond wordt door de EU-lidstaten op nationaal of regionaal niveau vastgesteld (met een flexibiliteitsmarge van 5%). Zo koppelde het GLB het behoud van blijvend grasland als voorwaarde voor inkomenssteun (cross-compliance). Europa eist dat het areaal op het niveau van de lidstaten wordt gehandhaafd als onderdeel van de vergroeningsmaatregelen van het GLB. Er worden maatregelen opgelegd als de oppervlakte blijvend grasland in een lidstaat met meer dan 5% daalt ten opzichte van het referentiejaar 2012.

In Vlaanderen werd dit meteen op individueel niveau bekeken. Met andere woorden, landbouwers dienden hun individuele graslandareaal te behouden als randvoorwaarde van het GLB, een verplichting die bekend staat als de IRA (individueel referentieareaal). Deze status van permanent grasland, en zeker het IRA, had een ongewenst effect, namelijk dat landbouwers hun grasland moesten scheuren om geen flexibiliteit te verliezen, telkens wanneer het de kaap van 5 jaar bereikte. Het areaal blijvend grasland daalde na 2005 en na 2012.

Om dit op te vangen heeft de Vlaamse regering in 2017 enkele belangrijke aanpassingen doorgevoerd aan de manier waarop landbouwers moeten voldoen aan de Europese verplichting om de oppervlakte blijvend grasland in stand te houden. Sindsdien hoeft niet elke landbouwer zijn individuele graslandareaal aan te houden. Het is dus niet langer een individuele maar een collectieve verantwoordelijkheid om te voorkomen dat Europa sancties oplegt.

Dit heeft echter tot op vandaag weinig verschil gemaakt. In 2018 bedroeg die daling ongeveer 3%. Mogelijke verklaringen hiervoor:

- Landbouwers hebben nog steeds een negatieve connotatie van de term "blijvend grasland" en hebben onvoldoende vertrouwen in de overheid dat de status blijvend grasland in de toekomst geen negatieve gevolgen zal hebben. Veel landbouwers met wie wij hebben samengewerkt, hebben hun angst geuit om te maken te krijgen met beperkingen ten aanzien van het gebruik van hun blijvend grasland. Op rundvee en melkveebedrijven met een deel akkerbouw zit grasland vaak ook in een gewasrotatie (paar jaar gras, mais, granen of andere teelt en dan terug gras), op die manier kan een ruimere rotatie bekomen worden. Om bovenstaande redenen speculeren velen nog steeds over het al dan niet scheuren van hun grasland.
- Naast het risico van Europese sancties worden de landbouwbedrijven ook geconfronteerd met economische gevolgen. Landbouwers in een hoofdzakelijk akkerbouwgebied die de pensioengerechtigde leeftijd naderen en van plan zijn te verkopen, merken dat de verkoopprijs van akkerland veel hoger ligt dan die van blijvend grasland. Het besluit wordt vrij snel genomen om hun blijvend grasland te scheuren ten einde tegen een betere prijs te kunnen verkopen.

Beleidsaanbeveling:

- Het is duidelijk dat deze kwestie zeer complex is. Er zou een oplossing kunnen bestaan in beter en meer te communiceren over de status van blijvend grasland om ongegronde misverstanden uit de weg te ruimen.
- Daarnaast zou de Overheid garanties kunnen bieden dat dit collectief belang van het behoud van blijvend grasland, voor individuele landbouwers geen probleem zou geven naar sancties toe. Met andere woorden, we mogen niet terug naar een 'stigmatisering' van blijvend grasland met verplichtingen op individueel bedrijfsniveau, want dit werkt nefast. Een stimulerend beleid (bv. binnen eco-schema's of beheerovereenkomsten) is wel aangewezen, wat kan aanzien worden als een stimulering voor landbouwers om blijvend grasland langer aan te houden, alsook een tegemoetkoming biedt naar kosten en gedeelde inkomsten. Sommige zorgen van landbouwers zijn niet ongegrond en uiteindelijk is een landbouwer een ondernemer die zijn eigen rekening moet opmaken.

2.2 Knelpunten als gevolg van de wetgeving voor biologische productie

Eén van de melkveehouders die betrokken was in de Klimaatploeg was een bio-boer. In tegenstelling tot wat velen misschien zouden vermoeden, bracht dit bij momenten bijkomende knelpunten met zich mee als het gaat over verduurzamen.

2.2.1 Gebrek aan onderzoek naar voedermaatregelen toegelaten voor bio-bedrijven

Er wordt momenteel heel wat onderzoek gevoerd naar voedercomponenten en -additieven die de enterische emissies van runderen kunnen terugdringen. Specifiek voor biologische bedrijven is het echter zo dat voeder afkomstig moet zijn van biologische landbouw en dat het toevoegen van additieven, micronutriënten en technische hulpstoffen zoveel mogelijk worden vermeden. De opties die momenteel onderzocht worden zijn echter vaak synthetische additieven of zijn nevenstromen die voor bio niet 'zuiver' beschikbaar zijn (zo wordt biologische bierdrif die apart gehouden maar vermengd met 'gangbaar' bierdrif waardoor het niet gebruikt kan worden door bio-melkveehouders). Dit leidt ertoe dat een hele boel opties die onderzocht worden voor gangbare landbouw niet kunnen toegepast worden in de biologische sector. Eén van de experts gaf echter wel aan dat er recent onderzoek gestart is naar het reducerend effect van boombladeren.

Beleidsaanbeveling:

- Dit recent onderzoek is een goed begin, maar in de toekomst zullen nog dergelijke initiatieven nodig zijn om ook aan biologische melkveehouders (voldoende) opties voor te leggen om hun enterische emissies te kunnen terugdringen. Beleid kan deze initiatieven ondersteunen of zelfs mee initiëren.

2.2.2 Dierlijke mestplafond te laag

In de biologische landbouw mag men geen gebruik maken van kunstmest. Zoals eerder al aangegeven is één van de grootste beperkingen binnen het Mestdecreet dat landbouwers in Vlaanderen maximum 170 kg N mogen aanvoeren uit dierlijke mest, omdat Vlaanderen is ingekleurd als kwetsbaar watergebied. Gangbare landbouwers kunnen terug vallen op minerale meststoffen om aan de totale stikstofbehoefte van hun planten te voldoen. Dit is voor biologische landbouwers geen optie. Er wordt bijgevolg suboptimaal geproduceerd.

Beleidsaanbeveling:

- De beleidsaanbevelingen hier zijn dezelfde als diegene die hoger vermeld werden. We wilden met dit punt de nood bij biologische landbouwers bijkomend aankaarten.

2.2.3 Gesekst sperma is niet toegestaan

Naast kunstmest en additieven is het binnen de biologische melkveehouderij ook niet toegestaan om gebruik te maken van gesekst sperma. Dit heeft tot gevolg dat je als landbouwer veel minder kan sturen in je bedrijfsvoering. Met behulp van gesekst sperma kan je heel gericht kiezen bij welke vaarzen en koeien je inzet op nieuwe koeien (de dieren met goede productieparameters) en bij welke je eerder kiest voor een kalf met goede afmestkwaliteiten. Door die beslissing in handen te hebben kan je de beschikbare grondstoffen veel gericht inzetten.

Beleidsaanbeveling:

- Binnen de biolastenboeken en -wetgeving zou de toelating van het gebruik van gesekst sperma geëvalueerd kunnen worden in het kader van duurzaamheid.

2.3 Knelpunten in kader van energiemaatregelen

2.3.1 Potentieel voor hernieuwbare energieproductie niet ingevuld

De landbouw is een ideale sector om aan hernieuwbare energieproductie te doen. De grote daken van stallen en loodsen zijn vaak ideaal om zonnepanelen op te leggen, de open ruimte kan benut worden voor kleine en grote windturbines en er zijn in de sector organische grondstoffen zoals mest die gebruikt kunnen worden voor vergisting. Een deel van het potentieel van de sector wordt gebruikt, maar zeker niet alles. Dit komt omdat het voor landbouwers niet voordelig is om meer hernieuwbare energie op te wekken dan ze zelf kunnen gebruiken. Het maximaliseren van de Vlaamse hernieuwbare energieproductie is meer dan wenselijk aangezien de Vlaamse doelstellingen vandaag niet gehaald worden. Via een stimulerend beleid zou landbouw een deel van de oplossing kunnen zijn.

Beleidsaanbeveling:

- Op beleidsniveau kunnen er opportuniteiten gecreëerd worden om het productiepotentieel van hernieuwbare energie in de landbouw te valoriseren. Zo kan men bijvoorbeeld inzetten op ECCO's of Energy Community Co-Operatives. Dit wil zeggen dat burgers met elkaar kunnen samenwerken in het kader van energieproductie en -consumptie. De landbouwsector zou in dit verhaal een erg mooie rol kunnen opnemen. Europa kauwde reeds beleid voor om ECCO's ruimte te geven en verwees hierin ook letterlijk naar de landbouwsector als belangrijke toeleverancier. Dit Europees beleid moet nu omgezet worden naar regionaal beleid om ook effectief in Vlaanderen aan de slag te kunnen gaan.

2.3.2 Hernieuwbare energie minder interessant wanneer geïnvesteerd wordt in hoog- of middenspanningscabine

Het potentieel van een maatregel wordt vaak ingeschat op basis van de terugverdientijd van die maatregel. In het geval van (hernieuwbare) energiemaatregelen is het zo dat de aantrekkelijkheid van de maatregelen daalt naarmate de energieprijzen zakt. Bij een aantal landbouwbedrijven kan die prijsdaling gerealiseerd worden door het plaatsen van een hoog of middenspanningscabine. De combinatie van beide technieken zou gestimuleerd moeten worden via beleid.

2.4 Knelpunten als gevolg van kennishiaten

2.4.1 Bijkomend onderzoek vereist

Tijdens De Klimaatploeg merken we dat er op heel wat vlakken nog nood is aan bijkomende inzichten en onderzoek. Er is nog onvoldoende kennis over opties voor rantsoenmaatregelen, emissies bij beweiden, neveneffecten van maatregelen op andere milieuaspecten, mestbehandeling, koolstofopslagmogelijkheden,... Er zijn momenteel al heel wat initiatieven lopende en in de toekomst zullen wellicht nog veel initiatieven volgen.

Beleidsaanbeveling:

- De lopende initiatieven moeten ondersteund worden en de resultaten van dit onderzoek moeten voldoende doorvloeien naar de praktijk en meegenomen worden in toekomstige adviezen. Daarnaast

moeten er ook in de toekomst middelen voorzien worden aangezien er nog grote kennislagunes liggen die opgevuld moeten worden.

2.4.2 Sensibiliseren en informeren van landbouwers erfbetreiders en loonwerkers

De resultaten van lopend of afgerond onderzoek moeten doorstromen naar de praktijk. Hiermee bedoelen we in de eerste plaats de landbouwers, maar zeker ook andere doelgroepen.

Zo vragen landbouwers vaak advies aan voederleveranciers, consultants, adviseurs en andere vertrouwenspersonen die op het bedrijf langskomen of waarmee de landbouwer in contact staat. Om een maximaal effect te hebben is het dus ook van belang dat ook deze stakeholders mee informeren en sensibiliseren. Via deze mensen bereiken we immers ook heel wat landbouwers.

Naast de vertrouwenspersonen, is het ook belangrijk dat loonwerkers mee zijn in het verhaal. Zij zijn immers diegene die bij momenten de uitvoering op zich nemen. Tijdens de trajecten die we liepen in De Klimaatploeg merkten we op dat de loonwerker niet altijd de vraag van de landbouwer opvolgt. Door in te zetten op kennisdeling over het klimaatthema naar deze doelgroep kunnen dus zeker ook nog klimaatwinsten geboekt worden.

Beleidsaanbeveling:

- Zet naast kennisverwerving ook in op kennisdeling en dit naar verschillende doelgroepen om op die manier een maximaal effect te hebben in de praktijk.

3 ALGEMENE BEVINDINGEN EN AANBEVELINGEN

3.1 Maatwerk is essentieel

Eén van de belangrijkste bevindingen is dat er eigenlijk geen algemene aanpak bestaat om een melkveebedrijf (en wellicht bij uitbreiding landbouwbedrijven in het algemeen) klimaatvriendelijker en klimaatrobuuster te maken. Elk bedrijf is zo uniek, heeft zoveel specifieke randvoorwaarden dat het onmogelijk is om één antwoord te vinden dat voor elk van de problemen het duurzaamheidsvraagstuk oplost. Dit betekent dat wanneer we landbouwbedrijven gaan adviseren op vlak van klimaat, er maatwerk nodig is. Om dat maatwerk te kunnen leveren moet een adviseur het bedrijf ook al relatief goed kennen. Hiervoor is een gesprek met de landbouwer en inzicht in de (bedrijfseconomische) boekhouding en de situatie van het bedrijf noodzakelijk. De aanbeveling vanuit De Klimaatploeg houdt bijgevolg in om dat maatwerk op bedrijfsniveau mogelijk te maken en te stimuleren.

3.2 Kruisbestuiving werkt

Een tweede bevinding is dat het concept van De Klimaatploeg waarin we experts met uiteenlopende vakgebieden en landbouwers met verschillende achtergronden samen zetten om concreet te praten over verduurzaming van bedrijven, werkt. De kruisbestuiving die er ontstaan is was enorm, we mogen in deze echt wel zeggen dat 1 en 1 meer dan 2 gebleken is. Elk van de experts heeft zijn advies kunnen uitdiepen dankzij de input van de andere experts, maar zeker ook dankzij de praktijkkennis van de landbouwers. Op bepaalde vlakken kan je ook concluderen dat de landbouwers de experts adviseerden. Deze dynamiek is niet alleen aangenaam, het resulteert ook in een goede onderbouw om concrete acties te ondernemen. Deze methodiek kan in de toekomst ook ingezet worden op andere bedrijven en zelfs in het kader van andere problematieken.

3.3 Creëer vertrouwen

Uit de vragen die de projectpartners krijgen en de contacten die ze gehad hebben met landbouwers, merken we dat er heel wat welwillendheid is om te werken aan de klimaatimpact op bedrijfsniveau. Toch zien we ook terughoudendheid. Dat heeft alles te maken met een gebrek aan vertrouwen in de overheid. Landbouwers vrezen dat proactieve inspanningen niet beloond of zelfs afgestraft zullen worden op het moment dat er wel effectief beleid gemaakt wordt. Die angst stoelt op de beleidsbeslissingen die genomen werden in het kader van bijvoorbeeld MAP (vanggewasarealen) en PAS (ammoniakplafonds PAS). Als we willen dat landbouwers die proactieve acties toch doorzetten, is het belangrijk dat er vanuit het beleid signalen komen dat dit erkend, geapprecieerd en gevaloriseerd wordt. Op die manier krijgen landbouwers opnieuw vertrouwen in de beleidsvoerders en wordt implementatie niet in de weg gestaan door wantrouwen in het beleid.